

**Åmåls
Kommun**

Plan för språk-, läs- och skrivutveckling
Åmåls kommun
Barn- och utbildningsförvaltningen

2021-2024

Innehållsförteckning

Förutsättningar för ökad måluppfyllelse	5
Lärares roll – engagemang	5
Läslust och motivation	5
Olika typer av läsning	5
Avkodning	6
Läsförståelse	6
Språkliga strategier för att läsa och skriva	6
Läs- och skrivsvårigheter	6
Utredning	7
Språk-, läs- och skrivutvecklare	7
Analys	8
Kommunens läs- och skrivgrupp	9
Screeningtester	9
Nationella kartläggningsstöd	10
Utbildning i Bedömningsportalen och Hitta Språket	10
Handlingsplaner	10
IKT-verktyg	10
Knäcka koden	11
Överlämningar	11
Kartläggning i årskurs 3	11
En röd tråd genom skolåren	11
Skolbibliotek	11
Förskolan	14
Läroplanerna	14
Lägger en viktig grund	14
<i>Före Bornholmsmodellen</i>	14
<i>Fonomix</i>	15

Åmåls Kommun

Arbetsböcker / arbetsmaterial	15
Utvecklingsområden:.....	16
Förskoleklassen	17
Den språkliga medvetenheten	17
<i>Livet i bokstavslandet</i>	17
Arbetsböcker / arbetsmaterial	17
Läsning	18
<i>Språklust</i>	18
Lekens betydelse.....	18
<i>Hitta Språket</i>	19
Utvecklingsområden:.....	19
Årskurs 1-3.....	21
<i>Läsinlärning i 7 steg</i>	21
Screeningtester årskurs 1-3.....	21
Fonolek.....	21
Test av avkodningsförmågan	21
Handlingsplan för årskurs 1-3.....	22
Knäcka koden	23
Stöd för lärarens bedömning	24
Utgår från kursplanen i svenska och svenska som andraspråk	24
Ska ingå i ordinarie undervisningen	24
Fördel om undervisande läraren bedömer	24
Följa elevens utveckling	25
Avstämning A-C	25
Läs- och skrivutvecklingen följer inte ålder och årskurser	25
Nationella prov årskurs 3	26
Årskurs 4-6.....	28
Bok- och lässamtal	28

Åmåls Kommun

Läsflyt och läshastighet	28
Läromedel för undervisning i svenska som andraspråk	28
MG-programmet	29
Screeningtester årskurs 4-6	29
Handlingsplan för årskurs 4-6	29
Nationella prov i årskurs 6	30
Analysmöten	31
Utvecklingsområden:	31
Årskurs 7-9	33
Arbetsmaterial	33
Språket på väg	33
Nationella prov årskurs 9	33
Screeningtester årskurs 7-9	34
Handlingsplan för årskurs 7-9	34
Analysmöten	35
Utvecklingsområden:	35
Referenser	37

– En bra läsförmåga är det viktigaste verktyget man har för sin utbildning. Utan läsning stannar skolan. Läsning möjliggör inte bara kunskapsinhämtning och utvecklar förmågan att tänka abstrakt, den påverkar också självbilden. Jag har ju inte makt över min dag om jag inte kan läsa ordentligt, säger Martin Ingvar, professor och hjärnforskare vid Karolinska Institutet.

Förutsättningar för ökad måluppfyllelse

Under skolåren ska en progression i barnens utveckling kunna följas och ansvaret för detta ska finnas hos alla i barnets och elevens närhet. Att vårdnadshavarna har stor betydelse bör framhållas vid de kontakter skolan har med hemmen. Språk-, läs- och skrivutveckling ska ske i samtliga ämnen och inte enbart i svenskämnet.

Språk och lärande hänger tydligt samman liksom språk- och identitetsutveckling.

Läskunnighet är en nyckel till kunskap. Stor del av kunskapsförmedlingen bygger på att eleverna behärskar att läsa men även att man lär sig att läsa olika sorters texter och att man lär sig utveckla olika strategier för sin läsning.

En god språk-, läs- och skrivförmåga är en förutsättning för att elever ska kunna tillgodogöra sig alla ämnen i skolan. Därför är det viktigt att språk- läs- och skrivutvecklingsfrågor uppmärksammas.

Läsning är en komplicerad färdighet som kräver omfattande övning för att kunna utvecklas. I läsning finns två moment, avkodning och förståelse. För att uppnå en god läsfärdighet krävs att båda momenten ska fungera väl. Läsa och skriva är förmågor som hör ihop och som förutsätter varandra. Läs- och skrivkunighet utvecklas inte spontant som talet gör utan det behövs vägledning för att lyckas, som bygger på en strukturerad, tydlig och genomtänkt undervisning och som ska gå som en röd tråd genom en elevs skolgång.

Lärares roll – engagemang

I lärares viktiga roll i elevens språk-, läs- och skrivutveckling ingår en hög kompetens i form av kunskaper men också engagemang i elevens läroprocess. Läraren är en av de viktigaste personerna när det gäller barnens/elevens utveckling och lärande. Relationen mellan lärare och elev samt lärarens förväntningar på eleverna har stor betydelse för elevernas prestationer. Det är viktigt att skapa ett inlärningsvänligt klimat där läraren förmår se barnets starka och svaga sidor och där varje elevs förutsättningar och behov tas som utgångspunkt för ett kreativt lärande. Det förutsätter att läraren är lyhörd, aktiv och ansvarstagande.

Läslust och motivation

Förutom avkodning och förståelse är motivationen en faktor som har stor betydelse för att utveckla läsförmågan. Genom att läsa ofta och mycket utvecklas våra elever till att bli goda läsare. Det är viktigt att skapa lust kring läsandet. Att de texter man väljer är engagerande och meningsfulla spelar stor roll för elevens motivation att läsa.

Olika typer av läsning

I Skolverkets bedömningsstöd refererar man till fyra olika typer av läsning:

- **Logografisk läsning:** Eleven känner igen hela ord, till exempel sitt namn eller vanliga ordbilder som och, hej, jag, men har inte knäckt läskoden.

- **Enkel ljudning:** Eleven har knäckt läskoden och ljudar ihop enskilda ljud till en helhet.
- **Avancerad ljudning:** Eleven ljudar ihop orddelar till en helhet.
- **Ortografisk helordsläsning:** Avkodningen är automatiserad och eleven läser flytande, det vill säga läser ord som helheter.

Avkodning

När det är dags för ett barn att lära sig läsa så är det avkodning som ska göras, man brukar prata om att knäcka koden, det vill säga att lära sig förstå att det är bokstäver (grafem) som motsvaras av ljud (fonem) och dessa ljud kan sättas samman till ord som sedan bildar meningar som ger en betydelse. För att förstå vad bokstäverna symboliserar behöver läsaren ha fonologisk medvetenhet, det vill säga kunna urskilja bokstäverna som representanter för ljud i talspråket. När barn har förstått hur detta går till och upplever att de klarar att ljuda sig igenom ord och meningar säger man ofta att de har ”knäckt läskoden”. Sedan vidtar ett arbete för att automatisera avkodningen, träna upp läsflyt, få läsförståelse, komma upp i läshastighet och utveckla lässtrategier.

Läsförståelse

Läsförståelse är inget som kommer med automatik när man väl lärt sig läsa utan det utvecklas under hela livet. Alla elever behöver arbeta aktivt med att utveckla sin läsförståelse, även när man är en ”god” läsare. Det gäller att ha god läsförmåga, kunna tolka texter, se sammanhang, läsa mellan raderna och sortera information, även att kunna sortera bort sådant som är oväsentligt i sammanhanget. Att kunna avkoda en text är en sak, att förstå det man läser är något helt annat.

Språkliga strategier för att läsa och skriva

I kursplanerna i svenska uttrycks redan från skolstarten att eleverna ska lära sig strategier. Där nämns lässtrategier för att förstå och tolka texter, strategier för att skriva olika typer av texter samt språkliga strategier för att minnas och lära. Det kan till exempel vara att anteckna något man talat om.

Läs- och skrivsvårigheter

De flesta barn lär sig läsa och skriva utan några egentliga problem medan vissa elever som vi möter får bekymmer i sin läs- och/eller skrivutveckling. Läs- och skrivsvårigheter är en övergripande term som omfattar alla svårigheter med att läsa och/eller skriva oavsett orsak. Olika lässvårigheter kräver olika pedagogiska insatser som ska sättas in så tidigt som möjligt. Mats Myrberg, professor i specialpedagogik, skriver att forskare är ense om att läs- och skrivsvårigheter handlar både om avkodnings- och läsförståelseproblem. Det kan röra sig till exempel om brister i fonologisk och/eller syntaktisk förmåga, dåligt fungerande lässtrategier, brister i automatisering och läsflyt, eller resultat av bristande läs- och skrivstimulans i hemmet och/eller skolan samt i bästa fall synfel som kan lösas med glasögon. Det är av vikt att man fortlöpande följer elevernas utveckling och dokumenterar deras

framsteg, vilket också ger en god grund att stå på när man ser att någon elev behöver hjälp och stöd i sin utveckling.

Utredning

Enligt Skollagen ska alla barn och elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna nå så långt som det är möjligt i sin personliga utveckling. Därför är det viktigt att fortlöpande följa hur eleverna utvecklas och dokumentera deras framsteg.

I de fall lärare eller annan personal uppmärksammar eller får vetskap om att en elev riskerar att inte utvecklas i riktning mot att nå de kunskapskrav i svenska som minst ska uppnås ska extra anpassningar omedelbart sättas in. De extra anpassningarna som sätts in ska utgå från de identifierade behoven. Om man vid utvärdering finner eller att det inom den löpande undervisningen visar sig att de extra anpassningarna inte är tillräckliga eller inte fungerar tillfredsställande ska de förändras eller intensifieras. Om de extra anpassningarna trots detta inte är tillräckliga och eleven fortfarande riskerar att inte nå kunskapskraven görs en anmälan om detta till rektor. Rektor ska då skyndsamt, enligt Skollagen, se till att elevens eventuella behov av särskilt stöd utreds.

Språk-, läs- och skrivutvecklare

I Skolverkets text *Språk-, läs- och skrivutvecklare* kan man på sidorna 9 - 12 läsa:

Skolchefen har det övergripande ansvaret för att förutsättningarna och kompetensen finns för att kvalitetsarbetet kring språk-, läs- och skrivutveckling ska bli systematiskt, effektivt och långsiktigt. Ett sätt att se till att arbetet inte blir beroende av enskilda personer kan vara att utse en eller flera språk-, läs och skrivutvecklare som får ett övergripande ansvar för arbetet i kommunen. De kan då kontinuerligt träffa skolansvariga personer och skapa möjlighet till diskussioner och erfarenhetsutbyte. Det spridda ansvaret kan vara en förutsättning för långsiktighet samtidigt som man säkrar både bred och specifik kompetens. Systematiken kan ytterligare stärkas om man utser personer med särskilt ansvar för språk-, läs- och skrivutvecklingen på varje skola eller förskola.

Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan i sitt uppdrag få uppgiften att följa upp, analysera och utveckla språk-, läs- och skrivutvecklingen i undervisningen och verksamheten. På så sätt kan man få en helhetsbedömning av hur den processen fungerar i undervisningen på den enskilda förskolan och skolan men också inom olika områden och i olika ämnen. Uppdraget kan även innebära att ansvara för kompetensutveckling av förskollärare och lärare, till exempel genom att ta del av lärares erfarenheter och önskemål, inspirera dem i undervisningen och vara ett stöd i arbetet med elevernas språk-, läs och skrivutveckling. Även att lyfta forskning och litteratur inom området samt ordna pedagogiska samtal och diskussioner om aktuella frågor kan ingå i språk-, läs och skrivutvecklarens ansvar.

För att få en god grund för det fortsatta arbetet med språk-, läs- och skrivutvecklingen gäller det att följa upp och kartlägga verksamhetens förutsättningar, genomförande och resultat.

Det handlar om att samla in, dokumentera och sammanställa saklig, kvalitativ och kvantitativ information. Uppföljningen och kartläggningen resulterar i en nulägesbeskrivning, som kan användas av både skolans personal, ledning och huvudman.

Åmåls Kommun

Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan få i uppgift att följa upp och kartlägga språk-, läs- och skrivarbetet genom att samla in, dokumentera och sammanställa information och resultat inom utvalda områden. Några exempel på områden kan vara:

- *Förskollärares och lärares kompetens och behov av kompetensutveckling,*
- *Förskollärares språk- och kommunikationsutvecklande arbete,*
- *Lärares arbete med läs- och skrivutveckling i olika ämnen,*
- *Barns och elevers läs- och skrivutveckling,*
- *Elevernas resultat och måluppfyllelse,*
- *Samarbeten, t ex mellan lärare och skolbibliotek.*
- *Vad vet vi om hur språk- läs- och skrivundervisningen bedrivs?*
- *Vad behöver vi ta reda på? Hur kan vi gå till väga?*
- *Vilken information behöver vi om barns och elevers språk-, läs och skrivutveckling?*
- *Vad behöver vi följa upp och kartlägga av elevernas utveckling och resultat?*
- *Vilken information saknas?*

Skolchefen ansvarar för att förutsättningar ges för arbetet, till exempel genom att i samverkan med språk-, läs- och skrivutvecklaren planera kartläggningar och uppföljningar inom utvalda områden.

Olika kartläggningar kan – beroende på syfte – mäta kvalitet på olika sätt. Betyg är ett vanligt sätt att mäta måluppfyllelse, men är inte det enda måttet på kvalitet i undervisningen, språkutvecklingen eller på måluppfyllelse. Lika viktigt kan vara att kartlägga delresultat från nationella prov, skriftliga omdömen, elevers attityd till läsande och skrivande, resultat från pågående utvecklingsarbeten samt lärares arbete med språk-, läs- och skrivutveckling, både i ämnet svenska och i andra ämnen. Det är viktigt att se på måluppfyllelse, barns språkliga utveckling och elevers språk-, läs- och skrivutveckling i relation till det som sker i verksamheten och i undervisningen.

Analys

Som en del i det systematiska kvalitetsarbetet är det viktigt att arbetet följs upp och utvärderas. Därför bör lärarna med viss regelbundenhet samlas i analysmöten, där man går igenom resultat, ser framgångsfaktorer och diskuterar förbättringsområden. Analysmöten kan ledas av rektor, förstelärare, specialpedagog, språk-, läs- och skrivutvecklare eller en av lärarna. Det är även en fördel om det utses en sekreterare så det efter mötet finns möjlighet att följa diskussionen.

Förutom undervisning och lärmiljöer gäller det även att analysera resultatet av uppföljning och kartläggning. Hur ligger vi till jämfört med tidigare år och jämfört med andra? Vad kan vi bli bättre på? Vilka utvecklingsområden bör vi fokusera på? Resultatet av analysen blir sedan utgångspunkten för det konkreta utvecklingsarbetet.

Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan få i uppgift att delta i analysen och bedömningen av språk-, läs- och skrivarbetet inom valda områden med utgångspunkt i lämplig forskning och beprövad erfarenhet. I uppdraget kan också ingå att identifiera vilka utvecklingsområden som skolan kan behöva satsa på.

För att analysera verksamheten kan följande frågor ställas:

- Hur kan vi analysera den information vi samlat in?
- Vad säger analysen om språk-, läs- och skrivutvecklingsarbetet?
- Vad behöver vi ytterligare kunskap om?
- Vilka utvecklingsområden kan identifieras?
- Hur behöver undervisningen och verksamheterna utvecklas utifrån ett språk-, läs och skrivutvecklingsperspektiv?
- Vilket utvecklingsbehov finns det inom språk-, läs och skrivundervisningen?
- Vilka insatser behövs och vad är målet med dem?
- Hur kan insatserna i språk-, läs- och skrivutveckling inbegripa alla skolans ämnen?
- Hur kan språk-, läs- och skrivutvecklaren bli en resurs för utveckling av undervisningen?
- Vilken organisation krävs för optimal måluppfyllelse?
- Vilka kunskaper krävs om de enskilda barnens och elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper?

I Åmål deltar den sedan januari 2019 anställda språk-, läs- och skrivutvecklaren i regelbundna analysmöten för årskurs F-9 och tar även initiativ till och sammankallar dessa möten, där skolornas resultat, elevernas kunskapsutveckling och lärarnas undervisning diskuteras.

Kommunens läs- och skrivgrupp

Sedan ett flertal år tillbaka finns i Åmål en läs- och skrivgrupp som träffas regelbundet. Bland annat ansvarar kommunens läs- och skrivgrupp för de tidsplaner för kommunövergripande uppföljningar i svenska som finns för respektive stadie och för både höst- och vårtermin genom att fastställa tidsplanen och fortlöpande utvärdera den. Språk-, läs- och skrivutvecklaren leder gruppens arbete, sammankallar till möten och för gruppens anteckningar. På flera skolor har nu även lokala läs- och skrivgrupper bildats för att diskutera och säkerställa att arbetet med läs- och skrivutveckling bedrivs så optimalt som möjligt.

Screeningtester

En screening är ett redskap som främjar en mer likvärdig och mindre godtycklig bedömning. Screeningarna kan ge en bild av nuläget och vägledning om det är någon elev som behöver fångas upp för att få stöd i sin utveckling. Screeningar kan utgöra ett bra stöd i det pedagogiska planeringsarbetet för att främja elevernas språk-, läs- och skrivutveckling. Den efterföljande analysen på klass- och skolnivå av screeningsresultaten säkerställer att ingen elev endast blir ett "staninevärde" utan att skolan utgår från en helhetssyn på eleven och de behov eleven har.

I tidsplanerna för kommunövergripande uppföljningar i svenska framgår bland annat vilka screeningtester som genomförs i grundskolan i Åmål och som fastställts av läs- och skrivutvecklingsgruppen. Det finns angivelser när dessa tester ska genomföras, vilket hänger samman med när de är normerade och standardiserade. Språk-, läs- och skrivutvecklaren

ansvarar för att screeningtesterna beställs hem och distribueras ut till eleverna, samt att resultaten sedan samlas upp och analyseras.

Nationella kartläggningsstöd

I läs- och skrivutvecklingsgruppens tidsplaner för kommunövergripande uppföljningar i svenska framgår även vilka bedömningsstöd som ska användas i grundskolan. I vissa fall fattas politiska beslut kring vilka bedömningsstöd som ska användas. Exempel på detta är Skolverkets *Hitta språket* som är obligatoriskt att användas i förskoleklass under höstterminen och *Bedömningsportalen* som är obligatorisk i årskurs 1 och som även har utarbetats av Skolverket. I Åmål har Barn- och utbildningsnämnden beslutat att *Bedömningsportalen* även ska genomföras i årskurs 2 och kommunens läs- och skrivgrupp att *Bedömningsportalen* ska genomföras i årskurs 3.

Utbildning i Bedömningsportalen och Hitta Språket

Språk-, läs och skrivutvecklaren har huvudansvaret att se till så att bedömningsstöden genomförs och att lärarna är förtrogna med stöden, bland annat genom kontinuerliga utbildningsinsatser så att lärare F-3 känner sig förtrogna med Skolverkets nationella bedömningsstöd i svenska.

Handlingsplaner

Särskilda handlingsplaner utarbetas för samtliga grundskolans årskurser för att säkerställa att de elever som inte når målen får rätt stöd för att kunna nå måluppfyllelse.

De elever som vid screeningtester visar sig ha låga resultat ska fångas upp och få specialundervisning och stöd av digitala hjälpverktyg, så kallade IKT-verktyg.

IKT-verktyg

För elever med läs- och skrivsvårigheter finns ett antal IKT-verktyg som ska kompensera för svårigheterna. Likväl som att en elev ska möta god undervisning i skolan ska de som så behöver även få tillgång till IKT-verktyg för att få känna att man lyckas och utvecklas. Det är specialpedagogerna som ansvarar för att se till att de elever som behöver får IKT-verktyg. Ofta sker detta i samarbete med special- och resurslärare på skolorna, liksom med undervisande lärare.

För att kunna utbilda och stödja lärarna i att bli förtrogna med och kunna använda IKT-verktygen tillsammans med de elever som behöver dem som stöd i sitt arbete, utbildar specialpedagogerna inom Verksamhet Stöd och Resurs varandra i IKT-verktygen enligt ett särskilt årshjul, som språk-, läs- och skrivutvecklaren ansvarar för.

IKT-verktygen presenteras i ett dokument som sammanställts av språk-, läs- och skrivutvecklaren tillsammans med en av kommunens specialpedagoger (se bilaga).

I juni gör specialpedagoggruppen en avstämning av antalet användare av IKT-verktygen i klasserna, för att säkerställa att de elever som har rätt till och är i behov av verktygen verkligen får tillgång till dessa.

Knäcka koden

Barn- och utbildningsnämnden har satt som ett mål att alla elever i årskurs 1 ska ha knäckt läskoden efter höstterminen i årskurs 1. Språk-, läs- och skrivutvecklaren gör en avstämning genom att alla klasslärare senast den 30 november ska meddela vilka elever som man bedömer inte har knäckt koden innan jullovet, vilket sedan rapporteras vidare till verksamhetschefen för grundskolan varpå en redovisning görs till Barn- och utbildningsnämnden.

Överlämningar

Det är av vikt att överlämningar från förskoleklass till årskurs 1, från årskurs 3 till årskurs 4, från årskurs 6 till årskurs 7 blir tydliga och informativa. Man ska redan från läsårsstart börja arbeta tillsammans med de elever som har behov av stöd i sin språkutveckling. Det är därför viktigt att ett gott samarbete främjas mellan paralleller från olika skolor, mellan specialpedagoger och speciallärare och mellan speciallärare och klasslärare för att det ska bli en bra övergång mellan förskoleklass och årskurs 1 och mellan kommande stadieövergångar.

Kartläggning i årskurs 3

I årskurs 3 gör språk-, läs- och skrivutvecklaren inför överlämning till årskurs 4 en kartläggning på klassnivå för elever som särskilt behöver uppmärksammas efter screeningstesterna och/eller bedömningsstöden för att säkerställa att de elever som har någon form av svårighet i sin läs- och skrivutveckling får det stöd de har rätt till för att nå målpuppfyllelse.

En röd tråd genom skolåren

En förutsättning för ett framgångsrikt språk-, läs- och skrivarbete i förskolor och skolor är läroplanernas tydliga fokus på språkets betydelse för lärande. Förutsättningarna är också beroende av hur arbetet med en framgångsrik språk-, läs- och skrivundervisning synliggörs och tydliggörs som en del i det systematiska kvalitetsarbetet.

God förmåga att läsa, skriva, tala, samtala och lyssna ger barn och elever möjlighet att lära, utvecklas och delta i olika sammanhang genom hela livet. Förmågorna har avgörande betydelse för lärande i skolans alla ämnen och är grund för utveckling av demokratisk kompetens.

För att skapa en stabil grund för eleverna bör man eftersträva att det i verksamheten finns en röd tråd för barnen i deras språkutveckling från förskolan till årskurs nio och att personalen som barnen/eleverna möter förstår att man är en viktig länk i barnens språkliga utveckling.

Skolbibliotek

Ett sätt att stärka barns och elevers intresse för läsning och språkliga förmåga är att öka tillgången till litteratur. Genom att erbjuda en stimulerande läsmiljö och ett varierat utbud av texter kan skolbibliotekarien stödja skolans läsundervisning, uppmuntra elevers läsintresse och öka barns och ungas lust att läsa. På Rösparcksskolan finns ett skolbibliotek, som är bemannat på halvtid, dit eleverna går regelbundet för att låna böcker. I Tösse skola finns ett minibibliotek som används i mindre utsträckning och i stället finns ett antal böcker att låna i

klassrummen. I att vara en del i elevernas språkutveckling och läsförståelse kan skolbibliotekarien ha dubbla uppgifter – att stödja lärares läsundervisning och främja elevers läsning och ett samarbete med lärarna är därför viktigt och att man har gemensamma mål i det samarbetet.

På Södra skolan har närheten till Stadsbiblioteket gjort att man går dit med eleverna och tar del av deras utbud och kompetens.

På Kristinebergsskolan finns ett obemannat bibliotek för eleverna i årskurs 7-9. Vid en granskning som Skolinspektionen gjorde kring läsundervisningen i ämnet svenska i årskurserna 7-9 visade det sig att på skolor där det finns skolbibliotek och skolbibliotekarierna har detta betydelse för elevers lärande eftersom skolbiblioteket ger tillgång till både tryckta och elektroniska källor. Skolbibliotekarien kan dessutom med olika metoder arbeta lässtimulerande genom att hjälpa eleverna att hitta rätt text för rätt tillfälle.

Nyanlända

Skolverkets definition är att en nyanländ elev är någon som har bott utomlands och som nu är bosatt i Sverige. Hen ska ha börjat på sin utbildning efter ordinarie terminsstart i årskurs 1 eller senare. Efter fyra år i svensk skola räknas inte eleven som nyanländ längre.

För att rektor ska kunna besluta om undervisning i förberedelseklass måste skolan först bedöma elevens kunskaper. Om skolan bedömer att eleven inte har tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna ta del av undervisningen i sin ordinarie undervisningsgrupp kan hen få undervisning i förberedelseklass, där eleven kan undervisas i upp till två år.

I *Bedömningsportalen* erbjuder Skolverket kartläggningsmaterialen *Steg 1* och *Steg 2* för bedömning av vilken nivå nyanlända elever befinner sig. Genom *Steg 1* ska skolan få en bild av elevens språk, tidigare skolgång, intressen och förväntningar utifrån elevens och vårdnadshavarens egna uppfattningar och beskrivningar. I *Steg 2* kartläggs elevens kunskaper inom områdena litteracitet och numeracitet.

De båda delarna ger tillsammans med *Steg 1* underlag för att bedöma i vilken årskurs och undervisningsgrupp en nyanländ elev i grundskolan eller motsvarande skolformer bör placeras, samt hur tiden mellan de olika ämnena ska fördelas. Kartläggningen ger också underlag för att planera undervisningen utifrån elevens kunskaper, förutsättningar och behov. Genom samarbete med modersmålläraren kan läraren få en bredare förståelse för elevens läs- och skrivutveckling.

Ett annat bedömningsmaterial från Skolverket som hjälp för lärare i grundskolan att följa nyanlända elevers språkutveckling är *Bygga svenska*, som innehåller en bedömningsmodell med beskrivningar av elevens språkutveckling i svenska i fem steg, från nybörjare till avancerad nivå.

Bygga svenska är utformat för alla lärare som undervisar nyanlända elever i grundskolan och det kan även användas då elever har nått en avancerad nivå i sin språkutveckling och till övervägande del deltar i ordinarie undervisning.

Syfte

Syftet med en plan för språk-, läs- och skrivutveckling för den kommunala förskolan och grundskolan i Åmål är att stimulera till att skapa bättre förutsättningar för måluppfyllelse för elever och för deras läs- och skrivutveckling. Planen ska vara aktuell och diskuteras på alla nivåer och utvärderas årligen. Språk-, läs- och skrivutvecklingsplanen är till för att:

- Skapa kommungemensamma rutiner för att uppmärksamma, följa och utmana elevers läs- och skrivutveckling på ett strukturerat sätt.
- Stärka förutsättningarna så att alla elever erbjuds en gynnsam läs- och skrivutveckling för öka likvärdighet och måluppfyllelse i kommunen.
- Vara ett stöd för förskolorna, skolorna samt Barn- och Utbildning i arbetet med att stärka och säkerställa att alla barn och elever får utveckla sin individuella språk- läs- och skrivförmåga optimalt.
- Vara ett redskap för arbetet med elever i behov av särskilt stöd i sin språk-, läs- och skrivutveckling.
- Tidigt identifiera och sätta in adekvata pedagogiska insatser för barn och elever som behöver stöd i sin språk-, läs- och skrivutveckling.
- Kunna följa språk-, läs- och skrivutvecklingen över tid för alla elever.
- Vara ett stöd för kommunens pedagoger i språk-, läs- och skrivundervisningen/-utvecklingen.
- Underlätta samarbetet mellan personal och synliggöra hur samarbetet kan se ut mellan de enskilda skolorna kring elevers läs- och skrivutveckling.
- Bidra till att väcka barns och elevers intresse och nyfikenhet för skriftspråket och läsning.
- Stimulera barn och elevers lust att tala, skriva, läsa och lyssna och därmed stödja deras personliga utveckling.
- Ge barn och elever kunskaper som behövs för kommande studier och arbetsliv.
- Synliggöra alla lärares ansvar för språk-, läs- och skrivutvecklingen.

Förskolan

Läroplanerna

I läroplanerna för förskolan, *Lpfö 18* och för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, *Lgr11*, är det tydligt framskrivet att ett av de viktigaste uppdragen är att på bästa sätt främja barnens och elevernas språkliga utveckling. I *lpfö 18* kan man på sidorna 8-9 läsa:

Språk, lärande och identitetsutveckling hänger nära samman. Förskolan ska därför lägga stor vikt vid att stimulera barnens språkutveckling i svenska, genom att uppmuntra och ta tillvara deras nyfikenhet och intresse för att kommunicera på olika sätt. Barnen ska erbjudas en stimulerande miljö där de får förutsättningar att utveckla sitt språk genom att lyssna till högläsning och samtala om litteratur och andra texter... Barn med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål.

Lägger en viktig grund

Pedagogerna i förskolan lägger en viktig grund för barnens fortsatta tal-, läs- och skrivutveckling och ska därför möta barnen med ett språkutvecklande arbetssätt. Förmågan att utveckla sitt talspråk (ordförråd och meningskonstruktion) och att förstå texter på olika sätt grundläggs redan i förskolan.

Barnets lust till språk ska stimuleras och uppmuntras och man ska ta tillvara dess intresse och nyfikenhet då det gäller att både tala, läsa och skriva. Forskningen visar att språklig medvetenhet är en viktig förutsättning för att utveckla god läsinlärning. Får barnen ägna en liten stund varje dag åt språklekar klarar de läs- och skrivinlärningen bättre när de kommer till skolan.

Barnen ska känna språgläde och lust genom att bland annat uppmuntras och stimuleras till kommunikation och samspel. Det är viktigt att det i förskolan ges utrymme för samtal, lyssnande, lek, musik, rörelse, bild och andra medier och att barnen får leka med sammansatta ord, rimma, få sagor berättade för sig och stanna upp och reflektera och sätta ord på det man lyssnat till. Förskolan ska erbjuda boksamtal, dagliga läsupplevelser, språklekar, lekskrivning och pseudoläsning, så att barnen tidigt får möta bokstäver.

Förskolan ska ta till vara alla barns språk, erfarenheter och kultur och lägga grunden till att alla barn på sikt kan tillägna sig de kunskaper som utgör den gemensamma referensram som alla i samhället behöver.

Före Bornholmsmodellen

I tidsplanen för kommunövergripande uppföljningar i svenska framgår att förskolan i Åmål systematiskt ska arbeta med materialet *Före Bornholmsmodellen språklekar i förskolan*. Barn i åldrarna 1-2 ½ år arbetar inte med något direkt upplägg från *Före Bornholmsmodellen* men även de barnen är med i språkbadet genom att man sjunger, ramsar och leker. När de kommit upp i 2 ½ - 4 årsåldern arbetar man med *Före Bornholmsmodellen* tio veckor på hösten och tio veckor på våren och för barn 4-6 år har man femton veckor språksamlingar på hösten i förskolan enligt *Nya Före Bornholmsmodellen* och femton veckor på våren enligt samma koncept. På vissa av förskolorna finns mycket material, exempelvis språkpåsar för varje språkljud.

Åmåls Kommun

Före Bornholmsmodellen är en språkmodell för barn i förskoleålder, som vuxit fram ur ett forskningsprojekt från Bornholm i Danmark.

Varje ord sitter samman av olika språkljud, så kallade fonem och genom att använda *Före Bornholmsmodellen* i förskolan blir barnen medvetna om hur språket är uppbyggt. Man har kunnat se att lek med olika språkljud, genom rim och ramsor och andra språklekar, gör att det blir lättare att förstå ordavkodning, stavning och läsförståelse senare i skolans undervisning. Man har även sett att det som ger särskilt goda effekter på barns läs- och skrivinlärning är när barn görs uppmärksamma på att lyssna efter olika ljud och att delta i olika bokstavslekar. Att man i Åmåls förskolor skulle arbeta med *Före Bornholmsmodellen* blev inskrivet i den första tidsplanen för kommunövergripande uppföljningar i svenska och byggde på ett politiskt beslut. Det hängde även samman med Riddle-projektet, där Åmål var delaktigt och där forskningen visar att barn som annars riskerar att hamna i svårigheter vad gäller läs- och skrivinlärning är de stora vinnarna av medveten fonologisk träning.

Fonomix

I förskolans 5-årsverksamhet arbetar man med *Fonomix*, som är läsförberedande träning där ett urval av språkljud och bokstäver introduceras och tränas och som ingår som en del i Fonologiskt Multisensoriskt Läsinlärningsprogram för förskoleklass, årskurs1 och specialundervisning.

Specialpedagogen för förskolan och kommunens språk- och talpedagog har fortbildning med förskollärarna, där också friförskolorna deltagit som även fått materialet för *Fonomix*.

Fonomix Munmetoden är både ett material och en strukturerad metod för att jobba med läs- och skrivinlärning i tre delar. Första delen av materialet riktar sig till förskolebarn i 4-5-årsåldern, och heter *Leka med Pratljud*. Detta material innehåller bilder av munnar som gör barnen medvetna om språkljuden och hur de formas.

Arbetsböcker / arbetsmaterial

I förskolan har man inga direkta arbetsböcker som alla barn arbetar med men man har tillgång till *Språklust 1* som är en handledning som bygger på *Bornholmsmodellen*, med tips och idéer till ett lustfyllt arbetssätt som främjar barnens språkutveckling. I ett tioveckorsprogram ges dag för dag förslag på övningar, ramsor, sånger och lekar som passar till de olika momenten i språkträningen. Boken innehåller även de föreslagna sångerna, lekarna, rimmen och ramsorna.

Det finns även elektroniskt material som vissa av kommunens förskolor använder sig av för att stödja språkutveckling, lära in nya ord och träna meningsbyggnad med material av färdiga aktiviteter, spel och lekar där barnen, oberoende av sin språkliga nivå, lär sig vardagsord och kan öva både meningsbyggnad och berättande utan att det känns som träning. I materialet finns även bildstöd vilket inte minst stödjer språkinlärningen för barn med annat modersmål än svenska.

Utvecklingsområden:

- Att tillse så alla förskolor i de kommunala förskolorna följer tidsplan för kommunövergripande uppföljningar i svenska, d v s att alla, även nyanställda förskollärare, arbetar konsekvent med *Före Bornholmsmodellen* och kan materialet.
- Att tillse att det finns material för att kunna arbeta med *Före Bornholmsmodellen* på respektive förskola.
- Ha fortsatt fortbildning med förskollärarna avseende *Fonomix Munmetoden*.
- Undersöka ifall *TIFT* är något för förskolan i Åmåls kommun att arbeta med. *TIFT*, Tidig fonologisk träning är ett program för förskolan som bygger på Riddle-projektet och som Ulrika Wolff arbetat fram, för att på ett lekfullt sätt träna den fonologiska medvetenheten, förmågan att identifiera och manipulera språkljud, som är en viktig förutsättning för den tidiga läsningen. Med *TIFT* får man ett färdigt material för att arbeta språkstimulerande med 4-5-åringar och en handledning för lärare.
- Se över om det finns appar att tillgå som kan användas inom förskolan och som på ett lustfyllt sätt kan utmana eleverna i deras tidiga fonologiska utveckling.
- Eftersträva att det i verksamheten finns en röd tråd för barnen i deras språkutveckling från förskolan till årskurs 9 och att personalen som barnen/eleverna möter förstår att man är en viktig länk i barnens språkliga utveckling.

Förskoleklassen

Bornholmsmodellen

I förskoleklassen bygger man vidare på förskolans medvetna arbete med olika språklekar och lekbetonade övningar som stimulerar eleven att stegvis upptäcka hur språket är uppbyggt. Som bas har man *Bornholmsmodellen* som är ett systematiskt upplagt och vetenskapligt utprovat program för att stimulera och stärka barnens språkmedvetenhet. Sedan höstterminen 2019 använder de kommunala förskoleklasserna Skolverkets bedömningsstöd *Hitta Språket* för att kartlägga elevernas kunskaper i språklig medvetenhet i förskoleklasserna, vilket är obligatoriskt att använda och ska fungera som ett naturligt inslag i den ordinarie undervisningen. Den omfattande kartläggningen gör att lärarna upplever att de inte hinner med att arbeta med *Bornholmsmodellen* i samma omfattning som tidigare.

Den språkliga medvetenheten

Lärarna i förskoleklass säger själva att det är viktigt att den fonologiska medvetenheten grundläggs hos barnen under året i förskoleklass. Det kan till exempel vara att de får träna sig i att bli säkra på var i ett ord ett ljud befinner sig eller var i munnen ljuden görs och att lära sig koppla samman bokstavsljud med bokstäver. I Åmåls kommun har lärarna i förskoleklass under många år arbetat enligt *Bornholmsmodellen*, som är ett gediget språkmaterial som lägger grunden för läs- och skrivarbetet och som är ett verktyg att stärka barnen i deras språkliga utveckling.

Livet i bokstavlandet

Livet i bokstavlandet, som till viss del följer *Bornholmsmodellen* när det gäller övningar, är ett ABC-program med sketcher om bokstäver och ord för barn på väg att knäcka eller just har knäckt läskoden. Sketcherna bygger på pedagogiska moment och inläringen är full med lekfullhet och musik, där man bland annat får lära känna igen bokstäver och förstå hur de låter men även att kunna känna igen och skapa rim.

Lärarna i förskoleklass som arbetar med *Livet i Bokstavlandet*, ser att man i årskurs 1 kan ta vid och fortsätta arbeta med materialet där man är i slutet av förskoleklass. Även högläsningboken som hör till materialet kan med fördel användas i årskurs 1, då den innehåller mycket text.

Arbetsböcker / arbetsmaterial

Förskoleklassen har arbetsböcker där barnen får begrepps- och bokstavsträning, bland annat genom att eleverna får träna språklig medvetenhet och skapa en god grund för fortsatt läsutveckling genom att träna rim, stavelser och ljud. Barnen får spåra, läsa, skriva, ljuda och bokstavsramsa och även forma bokstäver.

Skolplus.se har även mycket material i *Bokstavståget*, där man kan göra utskrift av material till barnen för att träna bokstäver och bokstavsljud. Det finns även ett bra interaktivt material där barnen på egen hand kan sitta vid datorn och träna på ett lek- och lustfyllt sätt. Man har även glädje och nytta av den SmartBoard som finns som interaktivt hjälpmedel i varje klassrum och som kan få eleverna att bli mer engagerade i klassrumsarbetet.

Bygga ut ordförråd

Lärarna i förskoleklass ser att det är många elever som har ett mer begränsat ordförråd idag. Dels för att det nu finns många elever med annat modersmål men man ser även samma fenomen hos en del elever med svenska som modersmål. Därför ägnar man mycket tid till att namnge saker och begrepp som finns runtomkring eleverna. I *Hitta Språket* lanseras begreppet "elevnära ord" och man kan sätta upp ord i sitt klassrum med ord som barnen möter, exempelvis lek, bilar, lego och liknande så eleverna lär sig att benämna ord som finns runtomkring dem.

De elever som övat upp ett bra ordförråd, som är mer språkligt medvetna, går fortare fram i sin skrivinläring. När det gäller skrivningen kommer man igång mer på våren med att spontanskriwa, skriva lappar och skriva till varandra, men det är individuellt på vilken nivå eleverna befinner sig. Vissa barn experimenterar sig fram och skriver innan de kan läsa, när de har lärt sig bokstavsljuden kan de skriva även om det inte är rättstavat.

Läsning

Man är noga med att man ska ge barnen högläsning minst en gång varje dag. Exempelvis läser man *Läs-Med-Sagor*, som är animerade sagor med text som man kan läsa samtidigt som man lyssnar och tittar. Lärarna använder ofta läsförståelseböcker där man pratar, läser och tittar på bilder om till exempel igelkotten och sedan ser man en film om djuret, exempelvis från UR som har många bra program och som förskoleklasserna gärna tar del av.

På Rösparcksskolan samarbetar man med skolbiblioteket och försöker gå dit på besök med eleverna en gång varje vecka för att låna böcker.

Rim och ramsor ingår som en del i *Bornholmsmodellen* och görs bland annat för att träna alfabetet.

Språklust

Språklust 2 är en handledning till personal i förskoleklassen som innehåller tolv veckoprogram med lekfulla språkövningar. Boken innehåller idéer och tips till ett lustfyllt arbetssätt, som främjar barnens språkutveckling med dagliga övningar med språkstimulans som ska ge en stabil grund inför den kommande läsinläringen. I ett tolvveckorsprogram ges dag för dag förslag på övningar, sånger, lekar och ramsor som passar till de olika momenten i språkträningen. I boken finns också de föreslagna sångerna, lekarna, rimen och ramsorna samt arbetsmaterial, med bilder, att klippa ut och laminera.

Lekens betydelse

I läroplanen lyfts skapande och undersökande arbete samt lek fram som en väsentlig del av det aktiva lärandet. Även om lek och lärande är två olika aktiviteter till innehåll, form och erfarenheter, så är de ibland svåra att skilja på för de yngsta barnen och ibland glider de in i varandra. I leken kan eleverna bland annat bearbeta intryck, utveckla fantasi och kreativitet samt utveckla sin samarbets- och kommunikationsförmåga. Det är viktigt att det finns utrymme både för elevernas egeninitierade lek och för målstyrda lekar som är initierade och planerade av lärare som en del av undervisningen och som ger upphov till bestämda kommunikationsformer och som kan bidra till barnens kommunikation och språkutveckling.

För att leken ska bli en plats för lärande och utveckling krävs det att lärandet bli synliggjort. Då kan leken inte vara fri från vuxna. Eleverna behöver stöd och uppbackning i sin lek vilket kräver en närvarande lärare. Genom att läraren är delaktig i leken och utmanar eleverna kan hon eller han få dem att ta ett eller flera steg längre i sitt lärande än vad de har möjlighet att göra på egen hand. En samstämmig bild från forskningen visar att barn som vistas i stimulerande lärmiljöer där det erbjuds tillfällen till interaktion och lek med kamrater samt närvarande och intresserade lärare, får bättre möjligheter att utvecklas och lära än barn som inte får dessa möjligheter. Förskoleklasslärare behöver därför utveckla strategier för mötet mellan lek och lärande. Som lärare i förskoleklass bör man problematisera och reflektera över vad leken används till, i vilka situationer eleverna får leka och med vilket syfte. En viktig fråga att ställa blir då vad lek är. Lärare i förskoleklass behöver resonera om när och hur eleverna ska och kan leka, vilka vinster leken har, vilken roll man som lärare kan och behöver ta i leken och vilket syfte lekaktiviteterna har. Genom gemensamma reflektioner kan lärarna definiera vikten av lek och hur lek kan främjas och organiseras för att skapa goda villkor för elevernas fortsatta lärande.

Hitta Språket

Hitta språket är stöd för att kartlägga elevers kunskaper i språklig medvetenhet i förskoleklass, som är obligatoriskt att använda från den 1 juli 2019.

Med hjälp av *Hitta språket* är tanken att tidigt under höstterminen identifiera elever i förskoleklass som visar en indikation på att inte nå de kunskapskrav som sen ska uppnås i årskurs 1 och 3 i grundskolan. Man ska också kunna få syn på elever som är i behov av extra anpassningar, särskilt stöd eller särskilda utmaningar. De aktiviteter som ingår i kartläggning ska genomföras i grupp under höstterminen.

Ett syfte med kartläggningsmaterialet är också att ge stöd i att se vilka möjligheter och hinder undervisningens utformning kan innebära för elevernas lärande.

Hitta Språket är en del av Läsa, skriva, räkna – en garanti för tidiga stödinsatser som från och med den 1 juli 2019 började gälla i Skollagen (2010:800) och som föreskriver att stödinsatser ska sättas in för elever i förskoleklassen och lågstadiet i grundskolan, Syftet med garantin är att elever i behov av stöd, tidigt ska få stöd utformat utifrån sina behov.

Utvecklingsområden:

- Ett fortbildningsbehov finns, att lyfta och stärka förskoleklasspedagogerna så att deras metodik när det gäller att lägga grunden för den fonologiska medvetenheten överensstämmer med det sätt lärarna i år 1 arbetar med läs- och skrivinlärning, bland annat hur man formar bokstäver.
- Ett fortbildningsbehov finns även då det gäller att möta och arbeta med elever med annat modersmål än svenska.
- Eftersträva att det i verksamheten finns en röd tråd för barnen i deras språkutveckling från förskolan till årskurs 9 och att personalen som barnen/eleverna möter förstår att man är en viktig länk i barnens språkliga utveckling.
- Önskvärt med fortbildning med lärarna i förskoleklass i *Fonomix Munmetoden*.

Åmåls Kommun

- Att koppla specialpedagogisk kompetens till förskoleklassen utifrån vad som framkommer vid kartläggningen *Hitta Språket*. Se Skolinspektionens granskningsrapport *Kartläggning och tidiga stödinsatser i förskoleklassen*.

Årskurs 1-3

Under lågstadiets första år är det oerhört viktigt att mycket av tiden ägnas åt att träna fonologisk medvetenhet och avkodning, öva koppling mellan grafem och fonem, knäcka koden, träna läsflyt med mera.

En del av lästräningen är läsläxan som förbereds i klassrummet och som sedan befästs hemma, gärna för någon vuxen som lyssnar på barnets läsning. Samarbete mellan hem och skola är av stor vikt för barnets framgång i sin läs- och skrivutveckling.

På Rösparvsskolan samarbetar man med skolbiblioteket dit eleverna går regelbundet för att låna böcker. Att ha fångslande högläsningböcker kan också det betyda mycket för att väcka läsintresse och läslust hos eleverna.

Läsinlärning i 7 steg

I grundskolans lågstadieklasser används strukturerade läromedel i läsinlärning och eleverna möter även lustfyllt digitalt material. Ett antal av klasslärarna i år 1 i Åmåls kommun arbetar med materialet *Läsinlärning i 7 steg* som är en multisensorisk läsinlärningsmetod för att knäcka koden utarbetat med stöd av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM).

Läromedlets grundidé är att man tränar fonologisk medvetenhet och läsinlärning parallellt och det riktar sig särskilt till barn med försenad och bristfällig fonologisk utveckling, och som därmed finns i riskzonen för att utveckla läs- och skrivsvårigheter. Metoden innehåller sju steg: ljudsegmentering, ljudsyntes, bygga eller skriva orden, läsa orden, samtal om ordens betydelse, upprepad läsning samt läsläxa av den aktuella läsövningen.

I materialet ges en introduktion av bokstäver och språkljud, korta ljudenligt stavade ord och enkla meningar, ljudanalys, ordkunskap, ord med ändelser, konsonantförbindelser, ljudande/ljudlös konsonant, närliggande vokaler, läsförståelse, frekventa småord, läsriktningsträning, skrivande utifrån aktuella moment, konsonantförväxlingar, vokalförväxlingar, vokalmöten och konsonantmöten, supradentaler och sammansatta ord med mera.

Screeningtester årskurs 1-3

Screeningtester görs i årskurs 1- 3 enligt den tidsplan för kommunövergripande uppföljningar i svenska som fastställts av kommunens läs- och skrivgrupp. Testerna genomförs av klasslärare i respektive klass, med fördel i halvklass för att skapa en lugn miljö för eleverna så att genomgången inför screeningen blir så tydlig som möjligt. Vid behov kan elever som behöver särskilda förklaringar eller särskild lugn miljö sitta enskilt och arbeta tillsammans med sin klasslärare eller en resurs-/speciallärare.

Fonolek

I början av årskurs 1 genomförs ett test som stöd för lärarna att organisera sin läsundervisning med den aktuella elevgruppen. Då det visar sig att dessa elever finns bör arbetet med att strukturerat träna sambandet mellan fonem och grafem intensifieras.

Test av avkodningsförmågan

I årskurs 1 liksom i årskurs 2 görs en screening av elevernas läsförmåga som är relativt snabb att genomföra och dessutom enkel att administrera. Genom testet får man en översikt av

elevernas ordavkodningsförmåga och kan utifrån resultatet bedöma ifall man ska gå vidare med individuell testning av någon elevs avkodningsförmåga. Samma screening görs även i årskurs 4, om än lite utökad, och då samma test görs i tre skolår kan man följa elevens progression.

Efter screeningen rättas testerna, poäng omvandlas till stanine och därigenom får klassläraren en bild av vilka elever som har lägre staninenivåer. Särskilt uppmärksammas elever med stanine 1 och 2 men även elever med stanine 3 kan behöva stöd i sin läs- och skrivutveckling.

Handlingsplan för årskurs 1-3

För elever med stanine 1 och 2 har en särskild handlingsplan utarbetats med en strukturerad arbetsgång där det ingår att uppmärksamma, kartlägga, testa, göra pedagogiskt arbete i klassen, se över eventuellt behov av särskilt stöd samt säkerställa att det sker en tydlig överlämning vid stadiövergång.

Arbetsgången i handlingsplanen är följande:

- Klassläraren skriver extra anpassningar/intensifierar extra anpassningar och följer upp dem kontinuerlig för att säkerställa att anpassningarna är effektiva.
- Klassläraren är redan på hösten i årskurs 1, i dialog med föräldrar och resurslärare, tydlig med att man kan se att det kan bli bekymmersamt med läs- och skrivinläringen.
- Senast sista november anmäler klasslärare/resurs-/speciallärare till språk-, läs- och skrivutvecklaren om man misstänker att en elev inte väntas ”knäcka koden” till jul.
- Eleven som man vill uppmärksamma tas upp vid klasskonferens med rektor och elevhälsa, redan i årskurs 1.
- Om anpassningarna inte ger önskat resultat gör klassläraren en anmälan till elevhälsan (blankett: Ärende till elevhälsan) som i samråd med klassläraren ser över behovet av vidare åtgärder, t ex om det behöver göras någon form av testning eller kartläggning.
- Klasslärare tillsammans med resurs-/speciallärare dokumenterar elevens läs- och skrivutveckling med hjälp av Skolverkets bedömningsstöd (*Bedömningsportalen*) och läsutvecklingsschemat *God läsutveckling*.
- Specialpedagog beslutar om och genomför testning utifrån en tydlig frågeställning i form av Mini Duvan, Lilla Duvan/ITPA/ITPA-3 och/eller Lilla Logos.
- Specialpedagog beslutar utifrån testresultatet om man ska gå vidare med testning med Logos eller annan utredning.
- Resurs-/speciallärare i samarbete med klassläraren intensifierar stöd med hjälp av strukturerad läsundervisning, t ex TIL.
- Specialpedagog, klasslärare och resurs-/speciallärare ser till att läs- och skrivträning ges med hjälp av exempelvis Lexia och att eleven får kompensatoriska hjälpmedel i form av IKT-verktyg som till exempel inlästa läromedel och StavaRex.
- För elever med annat modersmål än svenska ser klasslärare, resurs-/speciallärare och/eller SvA-lärare till att SvA-undervisningen intensifieras.

Åmåls Kommun

- I juni mellan år 3 och år 4 sker överlämning till blivande lärare i år 4, där överlämnande klasslärare och resurs-speciallärare särskilt uppmärksammar elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter.

Knäcka koden

Barn- och utbildningsnämnden i Åmål har som mål att alla elever i årskurs 1 ska ha knäckt koden till jul. ”Att knäcka koden” innebär att man har förstått sambandet mellan fonem och grafem och att ha börjat ljuda ihop till läsning.

Det finns många sätt att lära barn att läsa – men bara ett av dem har stöd i forskning. Den metoden bygger på att barnen ska lära sig att ljuda bokstäverna för att knäcka läskoden. Genom att öva kopplingen mellan grafem (bokstav) och fonem (bokstavsljud) (ex S O L) på ett strukturerat sätt, förbättras elevernas

- läsförmåga
- stavning
- läsförståelse
- läshastighet
- förmåga att uppmärksamma språkets ljudmässiga uppbyggnad (fonologisk medvetenhet).

Senast i slutet av november ska klass-/resurs-/speciallärare ha redovisat för språk-läs- och skrivutvecklaren det antal elever man bedömer inte kommer att knäcka koden till jul. Språk-, läs- och skrivutvecklaren rapporterar sedan uppgifterna vidare till verksamhetschefen för grundskolan, varpå en redovisning sker för nämnden.

Bedömningsportalen

På uppdrag av regeringen har Skolverket tagit fram ett nationellt bedömningsstöd (*Bedömningsportalen*) för att ge ett tydligt och konkret stöd för uppföljning av elevernas läs- och skrivutveckling.

Bedömningsportalen har presenterats av språk-, läs och skrivutvecklaren för samtliga undervisande lärare på grundskolans lågstadium och då det anställs nya lärare får de en motsvarande presentation.

Nationella bedömningsstöd ska enligt skolförordningen (2011:185) användas i svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 1 och syftet är att stödja en likvärdig bedömning och uppföljning av elevers kunskapsutveckling i de tidiga skolåren.

Bedömningsstöden i läsa och skriva är obligatoriska att använda i årskurs 1 och frivilliga att använda i årskurs 2 och 3.

I Åmåls kommun har Barn- och utbildningsnämnden beslutat att vi ska använda *Bedömningsportalen* i svenska även för årskurs 2 och kommunens läs- och skrivgrupp har efter önskemål från lärare beslutat att även använda det i årskurs 3. Detta är inskrivet i den tidsplan för kommunövergripande uppföljningar i svenska som alla lärare i den kommunala grundskolan i Åmål är ålagda att följa.

Stöd för lärarens bedömning

De nationella bedömningsstöden ska stödja lärarens bedömning i att tidigt identifiera elever som är i behov av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen eller särskilt stöd eller som behöver extra utmaningar för att nå så långt som möjligt.

För varje elev i årskurs 1 ska läraren använda de nationella bedömningsstöden vid avstämmningstillfällen under både höstterminen och vårterminen.

Enligt skollagen (2010:800) är det huvudmannen som ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och andra författningar som reglerar skolan, vilket betyder att huvudmannen även ansvarar för att garantin för tidiga stödinsatser enligt skollagen (2010:800) genomförs i enlighet med reglerna.

Huvudmannen ska även på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

Utgår från kursplanen i svenska och svenska som andraspråk

Där kan det nationella bedömningsstödet vara en del av det systematiska kvalitetsarbetet.

Det nationella bedömningsstödet kan bidra till att ge huvudman och rektorer ökade möjligheter att planera och följa upp resursfördelningen mellan skolenheter i syfte att alla elever ska få en likvärdig utbildning av hög kvalitet.

Materialet kan vara underlag för åtgärder för att stärka elevernas kunskapsutveckling och att adekvat stöd sätts in vid behov.

Nationellt bedömningsstöd i läs- och skrivutveckling i årskurs 1-3 (*Bedömningsportalen*) utgår från kursplanen i svenska och svenska som andraspråk med kunskapskrav i årskurs 1 och 3.

Materialet relaterar till *Hitta språket*, nationellt kartläggningmaterial i språklig medvetenhet i förskoleklass samt till Skolverkets *Nya Språket lyfter!* i årskurs 1-6.

Materialet har utvecklats på uppdrag av Skolverket av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Ska ingå i ordinarie undervisningen

De nationella bedömningsstöden (*Bedömningsportalen*) är tänkt att ingå som en del i den ordinarie undervisningen och ska stödja lärarens bedömning av om en elev är i behov av extra anpassningar eller om en elev som har kommit längre i sin kunskapsutveckling är i behov av ytterligare stimulans, ge läraren möjlighet att följa upp elevens kunskaper i läs- och skrivutveckling i årskurs 1-3 samt att identifiera de elever som riskerar att inte nå de kunskapskrav som minst ska uppnås i årskurs 1 och 3 i grundskolan.

Fördel om undervisande läraren bedömer

Det är en fördel om den undervisande läraren genomför uppgifterna i bedömningsstödet eftersom läraren då, med stöd av materialet, kan upptäcka områden hela eller delar av klassen visar svårigheter med och som den fortsatta undervisningen behöver fokusera på. (Nationellt bedömningsstöd i läs- och skrivutveckling, Lärarinformation, sid 2).

Följa elevens utveckling

Utgångspunkten för materialet är att elevens läs- och skrivförmågor stöds och utvecklas tillsammans. Materialet ger läraren möjlighet att observera och systematiskt iakttä elevens läs- och skrivutveckling med stöd av texter med olika svårighetsgrad samt skrivuppgifter som är kopplade till de olika läsuppgifterna. Genom att kartlägga och dokumentera elevens aktuella förmåga följer läraren elevens utveckling över tid.

Avstämning A-C

Dokumentationen av elevens utveckling i visade läs- och skrivförmågor görs med hjälp av två olika sammanställningsblanketter, en för elevens läsutveckling och en för elevens skrivutveckling. För att underlätta lärarens bedömning av elevens framsteg ingår även analyserade elevsvar som visar några elevers läs- och skrivförmågor inom varje avstämning (A-C). I elevsvaren ges även förslag till vidare undervisning för elevens fortsatta utveckling.

Avstämningarna A-C samspelar med kunskapskraven för godtagbara kunskaper i slutet av årskursen enligt kursplanen i svenska respektive kursplanen i svenska som andraspråk. För att säkerställa att elevens läs- och skrivutveckling fortskrider som det är tänkt bör:

- En elev i årskurs 1 ha uppnått avstämning A i slutet av årskurs 1
- En elev i årskurs 2 ha uppnått avstämning B i slutet av årskurs 2
- En elev i årskurs 3 ha uppnått avstämning C i slutet av årskurs 3

I årskurs 1 ska avstämningarna göras två gånger under läsåret, varav en gång under höstterminen och en gång under vårterminen.

I årskurs 2 har man bestämt att vi också ska göra en avstämning under höstterminen och en avstämning under vårterminen.

I årskurs 3, då vi genomför bedömningsstödet för elever i behov av stöd, rekommenderas att avstämning C genomförs mot slutet av höstterminen eftersom det nationella provet i svenska och svenska som andraspråk genomförs under vårterminen och är en avstämning mot kunskapskraven i årskurs 3.

Läs- och skrivutvecklingen följer inte ålder och årskurser

Elevens läs- och skrivutveckling följer inte alltid ålder och årskurser. Läs- och skrivutveckling följs heller inte alltid åt. Avstämningarna för *Läsa* respektive *Skriva* kan därför skilja sig åt för samma elev. Eleven kan då provas mot olika avstämningsnivåer (A-C) oberoende av årskurs. Det gör att en elev kan komma att provas mot en högre avstämning än vad årskursen anger. På motsvarande sätt kan en elev även provas mot en lägre nivå. Eleverna befinner sig på olika nivåer och därför kan alla delar av bedömningsstödet bli aktuella att användas i årskurs 1. Om en elev provas och uppnår nivån för en avstämning, kan nästa avstämning provas i direkt anslutning till detta tillfälle. En elev i årskurs 1 kan således bedömas ligga på nivå C som motsvarar kunskapskraven i årskurs 3.

Alternativt kan eleven provas mot nästa avstämning under kommande termin.

Vid avstämningsgällande *Skriva* kan samma elevtext utgöra underlag för bedömning även utifrån nästa avstämning. När det gäller *Läsa* ska eleven dock läsa texten till den avstämning som elevens förmåga provas mot.

Nationella prov årskurs 3

De nationella proven i årskurs 3 ingår i garantin för tidiga stödinsatser. Garantin finns för att skolor tidigt ska uppmärksamma elever som är i behov av stöd i sitt lärande och att i stödinsatser i svenska och svenska som andraspråk ska sättas in tidigt. Rätt stöd i rätt tid kan vara avgörande.

Det nationella provet i årskurs 3 är obligatoriskt och gemensamt för ämnena svenska och svenska som andraspråk och görs för att ge elever samma förutsättningar att visa vad de kan. De är tänkta att vara ett stöd för läraren så att hon eller han kan ge sina elever rättvisa bedömningar.

Provet i svenska och svenska som andraspråk består av åtta delprov som prövar förmågorna tala och samtala, läsa samt skriva. Delproven genomförs på lektionstid under vårterminen. Området *Tala* består av ett delprov som prövar elevens förmåga att kunna samtala om elevnära frågor och ämnen genom att ställa frågor, ge kommentarer och framföra egna åsikter. Till *Läsa* hör fyra olika delprov. I två av dessa prövas läsförmågan genom att eleverna läser en skönlitterär text respektive en faktatext och sedan svarar på frågor till dessa texter. I ett tredje delprov prövas förmågan att läsa med flyt. Detta görs i form av högläsning av en skönlitterär text. I ett fjärde delprov prövas förmågan att kunna kommentera och föra enkla resonemang om den skönlitterära texten.

I *Skriva* ingår två skrivuppgifter, som går ut på att eleverna ska skriva en berättande och en beskrivande text. Här prövas elevernas förmåga att kunna skriva texter med handling och innehåll. Utöver det prövas också förmågan att kunna stava samt sätta ut stor bokstav, punkt och frågetecken.

Analysmöten

Med viss regelbundenhet ska lärarna i årskurs 1-3 träffas i analysmöten för att gå igenom resultat, se framgångsfaktorer och diskutera förbättringsområden. Analysmötena kan ledas av rektor, förstelärare, specialpedagog, språk-, läs- och skrivutvecklare eller en av lärarna. Det är även en fördel om det utses en sekreterare så det efter mötet finns möjlighet att följa diskussionen. Analys av föregående termins resultat ska ligga till grund för undervisningen.

Extra anpassningar

Extra anpassningar är en mindre stödinsats som normalt är möjlig att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen. Specialpedagog har övergripande ansvar för att de extra anpassningarna följs upp. Extra anpassningar följs upp på klasskonferenser.

Exempel på extra anpassningar är: Planera och strukturera ett schema över skoldagen, ett undervisningsområde förklarad på annat sätt, extra tydliga instruktioner eller stöd att sätta igång arbetet, hjälp att förstå texter, kompensatoriskt stöd, digital teknik med anpassade programvaror, anpassat läromedel, någon extra utrustning, extra färdighetsträning, enstaka specialpedagogiska insatser, stöd av speciallärare samt extra utmaning.

Utvecklingsområden:

- Att tillse så alla lärare i årskurs 1-3 följer tidsplan för kommunövergripande uppföljningar i svenska, d v s att alla tar ansvar för och arbetar med Bedömningsportalen så som anges i tidsplanen och att alla känner sig förtrogna med nationella bedömningsstöden.
- Att tillse så att handlingsplanen för elever som får stanine 1 eller 2 på screeningtesterna är ett aktuellt dokument som används på skolorna till stöd för de elever som behöver stöd i sin läs- och skrivutveckling.
- Att tillse att alla blir förtrogna med *Läsutvecklingsschema* och ser det som en hjälp och ett stöd i att kartlägga var i sin läs- och skrivinläring en elev befinner sig.
- Att utbilda personal i *Lexia/Provia* så att vi säkerställer att de elever som behöver detta IKT-verktyg som stöd verkligen också får det.
- Att utveckla användningen av *TIL* (Tidig intensiv läsinläring) och att kollegor lär av varandra och uppmuntrar varandras kunskaper så metoder och arbetssätt tas tillvara.
- Att prova *Wendick*-metodens läsinläring för intensiv läsinläring och därmed bättre läsflyt.
- Att personalen får ökade kunskaper i hur man håller analysmöten och vad man kan få ut av dessa möten.
- Eftersträva att det i verksamheten finns en röd tråd för barn och elev i deras språkutveckling från förskolan till årskurs 9 och att personalen som barnen/eleverna möter förstår att man är en viktig länk i barnens/elevernas språkliga utveckling.
- Att man minst en gång under ett läsår träffas för klasskonferens och där samtalar kring de elever som behöver hjälp och stöd i sin läs- och skrivinläring, i enlighet med handlingsplanen för elever med stanine 1 eller 2 på våra screeningtester.

Årskurs 4-6

Barn behöver läsa minst ett par kilometers text innan det börjar flyta ordentligt. Först då har de tränat så mycket att läsandet blir automatiskt, arbetsminnet får vila och barnet kan koncentrera sig helt på innehållet istället för på läsandet. Den ljudande, tragglande vägen dit kan vara lite motig, men väl där öppnar sig en ny värld, säger Martin Ingvar, professor och hjärnforskare vid Karolinska Institutet.

Därför ska man inte tänka att arbetet är gjort när eleverna lämnar lågstadiet och får börja i årskurs 4. Tvärtom, arbetet har bara börjat. Det är nu mängdträning ska till och fortsatt strukturerad läs- och skrivundervisning.

Forskning visar att läsning har betydelse för både elevers språkutveckling och för deras förmåga till fantasi och inlevelse. Dessutom bjuder läsningen på nya upplevelser, möten och tankar. Att inte bara kunna avkoda orden, utan att också förstå det man läser och kunna tolka det som inte är direkt uttalat i texten, göra inferenser, är avgörande för att eleverna ska klara sina studier i alla ämnen. För att lyckas med detta är även biblioteken en viktig samarbetspartner. På Södra skolan har närheten till Stadsbiblioteket gjort att man använder det utbud och den kompetens som finns där för att skapa läslust och läsintresse hos barnen, vid regelbundna besök.

Bok- och lässamtal

Vid skolstarten i årskurs 4 brukar klasslärare eller resurs-/speciallärare ha ett bok- och lässamtal med varje elev för att ta reda på elevens läsintresse och avkodningsförmåga. Det samtalet är en pusselbit då lärarna tidigt under terminen lägger upp vilka läsläxor som är lämpliga för respektive elev, samt att man tidigt vill komma igång med att träna intensivläsning med de elever som behöver stöd i sin läsutveckling.

Läsflyt och läshastighet

Lärarna har valt att arbeta med läromedel som fokuserar på språkutvecklande läs- och skrivundervisning samt informationssökning och källkritik. Utöver läromedlet kompletterar man med mycket material som man själv tillverkar och använder i läs- och skrivundervisningen. Läsflyt och läshastighet är viktigt att träna men det är även av stor vikt att lärarna väljer läromedel som utvecklar elevernas läsförståelse och gör dem förtrogna med olika lässtrategier.

Läromedel för undervisning i svenska som andraspråk

För de nyanlända eleverna och elever som får undervisning i svenska som andraspråk använder man läromedel där texterna knyter an till elevernas tidigare erfarenheter och deras nya liv och där finns samtalsbilder som eleverna kan samlas kring oavsett språknivå, dialoger och tematiska bildordlistor och modelltexter som stöd för elevernas egna skrivande i olika genrer och även hörövningar. Här finns också uppgifter som tränar läsförståelse samt ord och fraser kopplade till både vardagsspråk och skolspråk

MG-programmet

Mellanstadielärarna ser det datoriserade träningsprogrammet i läsning och stavning, *MG*-programmet som ett bra verktyg att förbättra elevernas läsflyt, men man ser däremot inte på samma sätt den nytta som *Lexia/Prova* skulle kunna ge, varför det föreslås som ett utvecklingsområde med utbildning i *Lexia/Provia*.

Fördelar med att arbeta med läsförståelse via dator är att elever med stora avkodningsproblem kan få texterna upplästa av talsyntes och att lästider kan mätas mer detaljerat. Elever tillåts även att aktivt arbeta med texter, till exempel markera nyckelord och meningar. Dessutom kan datorn rätta snabbt och ge överskådliga loggar på hur elever arbetat med texten samt hur eleven klarat av att besvara textuppgifterna.

Screeningtester årskurs 4-6

I årskurs 4 använder man *DLS* (diagnostiska läs- och skrivprov) på hösten för att scanna av hur eleverna ligger till i läshastighet, med syfte att få en uppfattning om elevernas förmåga att läsa snabbt med bibehållen förståelse.

På våren i årskurs 4 gör man även läskedjor. I årskurs 1 och 2 gör man bokstavs- och ordkedjor men i årskurs 4 även meningskedjor, det vill säga man gör samtliga tre deltesterna för att få en fullständig bild av elevernas ordavkodningsförmåga och för att kunna identifiera de elever som riskerar att ha lässvårigheter eller dyslexi.

På hösten i årskurs 5 fortsätter man med *DLS*-test i form av läsförståelse med syfte att få en allmän uppfattning om elevernas förmåga att läsa och förstå olika typer av texter samt att man gör rättstavning med syfte att få en uppfattning om elevernas stavningsförmåga vid skrivning av vanliga ord.

Efter screeningen rättas testerna, poäng omvandlas till stanine och därigenom får klassläraren en bild av vilka elever som har lägre staninenivåer. Särskilt uppmärksammas elever med stanine 1 och 2 men även elever med stanine 3 kan behöva stöd i sin läs- och skrivutveckling.

Handlingsplan för årskurs 4-6

För elever med stanine 1-2 har en särskild handlingsplan utarbetats med följande arbetsgång där det ingår att uppmärksamma, kartlägga, testa, göra pedagogiskt arbete i klassen, se över eventuellt behov av särskilt stöd samt säkerställa att det sker en tydlig överlämning vid stadiövergång.

Arbetsgången i handlingsplanen är följande:

- Att det sker en tydlig överlämning från klassläraren i årskurs 3 till den nya klassläraren i årskurs 4, där elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter uppmärksammas. Läsutvecklingsschemat *God läsutveckling* för dessa elever överlämnas.
- Klassläraren skriver extra anpassningar/intensifierar extra anpassningar och följer upp dem kontinuerligt för att säkerställa att anpassningarna är effektiva.
- Klassläraren är redan på hösten i årskurs 4, i dialog med föräldrar och trelaget, tydlig med att man kan se att det kan komma att behövas stöd i läs- och skrivutvecklingen.

- Eleven som man vill uppmärksamma tas upp vid klasskonferens med rektor och elevhälsa, redan i årskurs 4.
- Om anpassningarna inte ger önskat resultat gör klassläraren en orosanmälan till elevhälsan (blankett: ärende till elevhälsan) som i samråd med klassläraren ser över behovet av vidare åtgärder, t ex om det behöver göras någon form av testning av eleven.
- Resurs-/speciallärare med stöd av undervisande svensklärare dokumenterar elevens läs- och skrivutveckling genom att fortsätta med läsutvecklingsschemat *God läsutveckling*, som man påbörjat på lågstadiet.
- Specialpedagog beslutar om och genomför testning, utifrån en tydlig frågeställning, i form av *Lilla Duvan* och *ITPA-3*.
- Specialpedagog beslutar utifrån testresultat om man ska gå vidare med testning med *Logos* eller annan utredning.
- Resurs-/speciallärare i samarbete med klassläraren intensifierar stöd med hjälp av intensivläsningsperioder.
- Specialpedagog, klasslärare och resurs-/speciallärare ser till att läs- och skrivträning ges med hjälp av exempelvis *Lexia* eller *MG*-programmet och att eleven får kompensatoriska hjälpmedel i form av IKT-verktyg som till exempel *SpellRight* och *StavaRex*.
- Resurs-/speciallärare i samarbete med klassläraren intensifierar stöd med hjälp av strukturerad läsundervisning, t ex *Wendick*-modellen eller *WIP*.
- För elever med annat modersmål än svenska ser klasslärare, resurs-/speciallärare och/eller lärare i svenska som andraspråk till att undervisningen i svenska som andraspråk intensifieras.
- I juni mellan år 3 och år 4 sker överlämning till blivande lärare i år 4, där överlämnande klasslärare och resurs-speciallärare särskilt uppmärksammar elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter.

Nationella prov i årskurs 6

Det nationella provet i årskurs 6 är obligatoriskt och gemensamt för ämnena svenska och svenska som andraspråk och görs för att ge elever samma förutsättningar att visa vad de kan. De är tänkta att vara ett stöd för läraren så att hon eller han kan ge sina elever rättvisa bedömningar och i årskurs 6 betyg.

Provet är uppbyggt kring ett övergripande tema och består av olika delar som innehåller muntliga uppgifter (delprov A), läsförståelseuppgifter (delprov B1 och B2) och skrivuppgifter (delprov C1 och C2). Ett texthäfte med prosa, dikter, sakprosa av olika slag och bilder (ca 16 sidor) finns som utgångspunkt för läsförståelseproven. Texthäftet ska inte förberedas utan ingår i provmaterialet för delprov B1 och delprov B2. Fyra av de fem delproven genomförs på fastlagda provdagar som ligger under samma vecka. Den första dagen ägnas åt berättande text då ett läsförståelseprov och ett skrivprov genomförs (delprov B1 och C1). Den andra dagen genomför eleverna ett läsförståelseprov utifrån främst sakprosa för att därefter göra en beskrivande/förklarande/instruerande/argumenterande skrivuppgift (delprov B2 och C2). Tidsåtgången för den första provdagen beräknas till ca 3

timmar inklusive rast och för den andra ca 2,5 timmar inklusive rast.

Delprov A prövar elevens muntliga förmåga. Det består av två delar där redogörelse prövas i den ena och samtal i den andra. I den del som prövar redogörelse ska eleven kort presentera ett visst ämne i liten grupp (tre elever). Denna del får eleverna förbereda under en lektion före provet enligt anvisningar i lärmaterialet. Samtalsdelen utgår från utdrag ur skönlitterära texter på cd som eleverna ska lyssna till i samma lilla grupp och sedan samtala kring utifrån diskussionsfrågor. Tidsåtgången beräknas till 30 minuter per grupp om tre elever. Från höstterminen 2015 genomförs det muntliga delprovet vid valfri tidpunkt under veckorna 45–50. Delprovet kan då genomföras på lektionstid eller organiseras som en schemabrytande aktivitet.

Delprov B1 prövar läsförståelse av skönlitterär text. Uppgifterna är av olika typ och svårighetsgrad. I texthäftet finns skönlitterära texter som fungerar som underlag för läsförståelseuppgifterna. Eleverna introduceras gemensamt till delprovet under några minuter och har därefter 80 minuter till sitt förfogande för att lösa uppgifterna.

Delprov B2 prövar läsförståelse av sakprosa. Dessutom finns i detta delprov en övergripande uppgift som involverar hela texthäftet. Uppgifterna är av olika typ och svårighetsgrad.

Underlaget för läsförståelseuppgifterna finns i texthäftet och kan bestå av tidningstexter, insändare eller annan typ av sakprosatext. Eleverna introduceras gemensamt till delprovet under några minuter och har därefter 80 minuter till sitt förfogande för att lösa uppgifterna.

Delprov C1 är en skrivuppgift som prövar elevens förmåga till berättande skrivande. Efter en gemensam introduktion under 10 minuter får eleven 70 minuter till sitt förfogande för att skriva sin berättelse.

Delprov C2 är en skrivuppgift som prövar elevens förmåga att skriva sakprosa av typen beskrivande, förklarande, instruerande eller argumenterande text. Efter en gemensam introduktion under maximalt 15 minuter får eleven 60 minuter till sitt förfogande för att skriva sin text.

Analysmöten

Med viss regelbundenhet ska lärarna i årskurs 4-6 träffas i analysmöten för att gå igenom resultat, se framgångsfaktorer och diskutera förbättringsområden. Analysmötena kan ledas av rektor, förstelärare, specialpedagog, språk-, läs- och skrivutvecklare eller en av lärarna. Det är även en fördel om det utses en sekreterare så det efter mötet finns möjlighet att följa diskussionen. Analys av föregående termins resultat ska ligga till grund för undervisningen.

Utvecklingsområden:

- Att säkerställa så det blir en bra överlämning från årskurs 3 till årskurs 4 så man direkt vid höstterminens start kan börja arbeta med de elever som behöver intensiv lästräning.
- Att tillse att nya lärare får förståelse för den tidsplan för kommunövergripande uppföljningar i svenska som finns i kommunen och syftet med att vi gör screeningstesterna i planen.
- Att tillse så att alla lärare i årskurs 4-6 följer tidsplan för kommunövergripande uppföljningar i svenska samt utreda ifall vi ska använda Skolverkets bedömningsstöd

Nya språket lyfter även om lärarna upplever att det är väldigt omfattande och inte ger valuta för allt arbete som man lägger ned på kartläggningen.

- Att tillse så att handlingsplanen för elever som får stanine 1 eller 2 på screeningtesterna blir ett aktuellt dokument som används på skolorna till stöd för de elever som behöver stöd i sin läs- och skrivutveckling.
- Att tillse att alla blir förtrogna med *Läsutvecklingsschemat* som påbörjas i årskurs 1-3 och att man ser det som en hjälp och ett stöd i att kartlägga var i sin läs- och skrivinlärning en elev befinner sig och vilka eventuella områden som man särskilt behöver arbeta med.
- Att utbilda personal i *Lexia/Provia* så att vi säkerställer att de elever som behöver detta IKT-verktyg som stöd verkligen också får det.
- Att prova *Wendick*-metodens läsinlärning för intensiv läsinlärning och därmed bättre läsflyt.
- Att personalen får ökade kunskaper i hur man håller analysmöten och vad man kan få ut av dessa möten.
- Eftersträva att det i verksamheten finns en röd tråd för barn och elev i deras språkutveckling från förskolan till årskurs 9 och att personalen som barnen/eleverna möter förstår att man är en viktig länk i barnens/elevernas språkliga utveckling.
- Att man minst en gång under ett läsår träffas för klasskonferens och där samtalar kring de elever som behöver hjälp och stöd i sin läs- och skrivinlärning, i enlighet med handlingsplanen för elever med stanine 1 eller 2 på våra screeningtester.

Årskurs 7–9

För varje elev gäller det att hitta en lämplig balans mellan de tre huvudvägarna för stödinsatser, det vill säga att arbeta med förutsättningar och att förebygga, att träna/öva läsning och stavning och att kompensera. Balansen mellan färdighetsträning och kompensation förändras med stigande ålder på eleverna på så vis att i förskoleklass och årskurs 1 innebär en stor del av skolarbetet att förebygga och träna medan det i årskurs 7-9 mer blir fokus på att kompensera än att träna.

Arbetsmaterial

De undervisande lärarna i svenska i årskurs 7-9 använder sig inte av någon lärobok som man följer utan man blandar från olika läromedelsmaterial som man har klassuppsättningar av och man gör en hel del material själva samt använder NE.se/läromedel. Ibland används skönlitteratur, filmer och tidskrifter.

I undervisningen i svenska som andraspråk används bland annat läromedlen *Introboken* och *Jalla – raka vägen* samt kartläggningsmaterialet *Tummen upp*.

Språket på väg

Språket på väg är ett kartläggningsmaterial från Skolverket att använda som bedömningsstöd av lärare i svenska och svenska som andraspråk som undervisar i grundskolans årskurs 7–9, gärna i samarbete med modersmållärare. Materialet ska vara ett stöd för bedömning av i vilken utsträckning eleverna uppfyller kunskapskraven för årskurs 9 och utgår från kursplanerna i de båda svenskämnen.

Materialet består av två delar, ett lärarhäfte och matriser för bedömning som stöd för att beskriva elevers språkutveckling. Matriserna beskriver utveckling stegvis inom områdena samtala, tala, skriva och läsa: läsarorienterad läsning och textorienterad läsning. För varje område finns två versioner: en lärarmatris och en elevmatris. Matriserna beskriver också fyra utvecklingssteg, som dock inte ska förväxlas med de olika kunskapskraven för betygen E–A i årskurs 9 utan är tänkta att åskådliggöra en progression i elevernas språkutveckling.

Nationella prov årskurs 9

Det nationella provet i årskurs 9 är gemensamt för ämnena svenska och svenska som andraspråk. Provet består av tre delprov varav två är förlagda till bestämda provdagar på vårterminen. Det muntliga delprovet ska göras under en provperiod på höstterminen.

Delprov A – *tala*. Det muntliga delprovet görs alltid i grupper om 4-5 elever under maximalt 110 minuter per grupp. Delprovet är uppdelat i tre delar och eleverna bedöms utifrån tre aspekter: att presentera ett innehåll, att leda ett samtal samt att delta i diskussion.

Utgångspunkten för presentationerna och samtalen är textutdrag från såväl skönlitteratur som sakprosa, men även andra typer av texter som till exempel en serie eller en filmsekvens kan förekomma.

Delprov B – *läsa*. Delprov B inleds med att eleverna enskilt läser igenom ett texthäfte i 45-60 minuter och under efterföljande 140 minuter svarar eleverna på frågor om texterna. Texthäftet innehåller skönlitterära texter, sakprosatexter, dikter och bilder och i anslutning till varje text finns cirka 20 frågor som eleverna ska besvara.

Delprov C – *skriva*. I delprov C får eleverna välja en av tre skrivuppgifter, som alla på olika

sätt knyter an till temat för provet och man får använda texthäftet som inspiration till sitt skrivande. Från hösten 2018 ska eleverna göra detta delprov på dator eller annan digital enhet.

Screeningtester årskurs 7-9

I årskurs 7 använder man *DLS* (diagnostiska läs- och skrivprov) på hösten för att scanna av hur eleverna ligger till i läshastighet, med syfte att få en uppfattning om elevernas förmåga att läsa snabbt med bibehållen förståelse. Man gör samtidigt även test i ordförståelse för att få en bedömning av elevernas ordkunskapsförmåga och rättstavning med syfte att få en uppfattning om elevernas stavningsförmåga vid skrivning av vanliga ord.

Efter screeningen rättas testerna, poäng omvandlas till stanine och därigenom får klassläraren en bild av vilka elever som har lägre staninenivåer. Särskilt uppmärksammas elever med stanine 1 och 2, som man har utarbetat en särskild handlingsplan för men även elever med stanine 3 kan behöva fortsatt stöd i sin läs- och skrivutveckling. På hösten i årskurs 8 gör man en ny screening med samma tester som i årskurs 7 för elever med stanine 1 och 2, för att göra en ny bedömning av kunskapsutvecklingen och för att ge adekvat stöd på grupp- och individnivå.

Handlingsplan för årskurs 7-9

För elever med stanine 1-2 har en särskild handlingsplan utarbetats med följande arbetsgång där det ingår att uppmärksamma, kartlägga, testa, göra pedagogiskt arbete i klassen, se över eventuellt behov av särskilt stöd samt säkerställa att det sker en tydlig överlämning vid stadieövergång.

Arbetsgången i handlingsplanen är följande:

- Att det sker en tydlig överlämning från klassläraren i årskurs 6 till den nya klassläraren i årskurs 7, där elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter uppmärksammas. Resultaten från screeningtester och nationella prov överlämnas.
- Klassläraren skriver extra anpassningar/intensifierar extra anpassningar och följer upp dem kontinuerligt för att säkerställa att anpassningarna är effektiva.
- Klassläraren är redan på hösten i årskurs 7, i dialog med föräldrar och arbetslaget, tydlig med att man kan se att det kan komma att behövas stöd i läs- och skrivutvecklingen.
- Eleven som man vill uppmärksamma tas upp vid SAS-möte och sedan vidare till specialpedagog/elevhälsan.
- Om anpassningarna inte ger önskat resultat eller vid F som betyg eller omdöme i svenska gör klassläraren en orosanmälan till elevhälsan (blankett: ärende till elevhälsan) som i samråd med klassläraren ser över behovet av vidare åtgärder, t ex om det behöver göras någon form av testning av eleven.
- Resurs-/speciallärare gör en individuell analys för eleven utifrån DLS-handledningen.
- Specialpedagog beslutar om och genomför testning, utifrån en tydlig frågeställning, i form av *Lilla Duvan* och *ITPA-3*.

- Specialpedagog beslutar utifrån DLS-resultat och effekten av gjorda insatser om man ska gå vidare med testning med *Logos* eller annan utredning utifrån en tydlig frågeställning.
- Resurs-/speciallärare i samarbete med klassläraren intensifierar stöd med hjälp av intensivläsningsperioder.
- Specialpedagog, klasslärare och resurs-/speciallärare ser till att läs- och skrivträning ges med hjälp av exempelvis *Lexia* eller *MG*-programmet och att eleven får kompensatoriska hjälpmedel i form av IKT-verktyg som till exempel *Inläsningstjänst*, *SpellRight* och *StavaRex*.
- För elever med annat modersmål än svenska ser mentor, resurs-/speciallärare och/eller lärare i svenska som andraspråk till att undervisningen i svenska som andraspråk intensifieras. Studiehandledare och modersmåls lärare gör en bedömning av elevens språkliga förmåga och styrkor i modersmålet.

Analysmöten

Med viss regelbundenhet ska lärarna som undervisar i svenska i årskurs 7-9 träffas i analysmöten för att gå igenom resultat, se framgångsfaktorer och diskutera förbättringsområden. Analysmötena kan ledas av rektor, förstelärare, specialpedagog, språk-, läs- och skrivutvecklare eller en av lärarna. Det är även en fördel om det utses en sekreterare så det efter mötet finns möjlighet att följa diskussionen. Analys av föregående termins resultat ska ligga till grund för undervisningen.

Utvecklingsområden:

- Att säkerställa så det blir en bra överlämning från årskurs 6 till årskurs 7 så man direkt vid höstterminens start kan börja arbeta med de elever som behöver intensiv lästräning.
- Förslagsvis sker specialöverlämning på KUV-dagar i juni medan den allmänna överlämningen sker på KUV-dagar i augusti innan skolstart. Detta för att det inte ska sammanfalla med att lärarna i årskurs 6 får överlämning från lärarna i årskurs 3 angående eleverna i de blivande årskurs 4, samt att det ibland hänt att de lärare som tagit emot överlämning i juni inte längre tjänstgör på skolan i augusti.
- Att tillse att nya lärare får förståelse för den tidsplan för kommunövergripande uppföljningar i svenska som finns i kommunen och syftet med att vi gör screeningstesterna i planen.
- Att tillse så att alla lärare i årskurs 7-9 följer tidsplan för kommunövergripande uppföljningar i svenska samt utreda ifall vi ska använda Skolverkets bedömningsstöd *Språket på väg* även om lärarna upplever att det är väldigt omfattande och inte ger valuta för allt arbete som man lägger ned på kartläggningen.
- Att tillse så att handlingsplanen för elever som får stanine 1 eller 2 på screeningstesterna blir ett aktuellt dokument som används på skolorna till stöd för de elever som behöver stöd i sin läs- och skrivutveckling.

Åmåls Kommun

- Att utbilda personal i IKT-verktygen så att vi säkerställer att de elever som behöver dessa som stöd verkligen också får det.
- Att tillsammans diskutera fram lämplig metod för intensiv lästräning och därmed bättre läsflyt hos eleverna.
- Att personalen får ökade kunskaper i hur man håller analysmöten och vad man kan få ut av dessa möten.
- Eftersträva att det i verksamheten finns en röd tråd för barn och elev i deras språkutveckling från förskolan till årskurs 9 och att personalen som barnen/eleverna möter förstår att man är en viktig länk i barnens/elevernas språkliga utveckling.
- Att man minst en gång under ett läsår träffas för klasskonferens och där samtalar kring de elever som behöver hjälp och stöd i sin läs- och skrivinlärning, i enlighet med handlingsplanen för elever med stanine 1 eller 2 på våra screeningtester.

Referenser

Barn- och utbildningsnämnden Åmål, Verksamhetsberättelse Tertial 3, 2020. 2021-02-01. Diarienummer 2020/165.

Skolverket, Bygga svenska, material för bedömning av nyanlända elevers språkutveckling, digital publikation.

Skolverket, Läroplan för grundskolan, Lpfö 18.

Skolverket, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11.

Skolverket, Hitta Språket, stöd för kartläggning av språklig medvetenhet i förskoleklass, digital publikation.

Skolverket, Nationella prov, år 3, 6 och 9, digital publikation.

Skolverket, Nationellt bedömningsstöd i läs- och skrivutveckling i årskurs 1-3 (Bedömningsportalen), digital publikation.

Skolverket, Nya Språket lyfter! – bedömningsstöd i årskurs 1-6, digital publikation.

Skolverket, Språk-, läs- och skrivutvecklare – en resurs för ökad kvalitet i undervisning, stödmaterial, Skolverket 2013.

Specialpedagogiska skolmyndigheten, Studiepaket läs- och skrivsvårigheter F-3, moment 1, läs- och skrivutveckling, 2020.

Specialpedagogiska skolmyndigheten, Studiepaket läs- och skrivsvårigheter F-3, moment 2, läs- och skrivsvårigheter, 2020.

Skolinspektionen, kartläggning och tidiga stödinsatser i förskoleklassen, tematisk kvalitetsgranskning 2020, diarienummer 400 – 2019: 6183.